

ombudsman
veřejný ochránce práv

Ústavní soud ČR
Joštova 8
660 83 Brno

Sp. zn. II. ÚS 4054/19

Naše sp. zn.: 15/2020/SZD/KI
Naše č. j.: KVOP-13380/2020

Stěžovatelka: **A.**
bytem xxxxx
zastoupena Mgr. Karlem Borkovcem, advokátem
sídlem Masarykova 31, Brno

Účastníci řízení: **Krajský soud v Brně**
Městský soud v Brně

Vedlejší účastník: **nezl. Emil B.**
bytem xxxxx
zastoupen kolizní opatrovnicí
Mgr. Monikou Šimůnkovou, zástupkyní veřejného ochránce práv

Ústavní stížnost proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 25. září 2019, č. j. 16 Co 339/2018-406, a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 15. května 2018, č. j. 40 P 40/2011-275

Vyjádření zástupkyně veřejného ochránce práv – kolizní opatrovnice nezl. Emila B.

Systémem datových schránek

I. Uvedení do problematiky

Na základě usnesení Ústavního soudu ze dne 3. března 2020 jsem ustanovena kolizní opatrovnící nezletilého Emila v řízení o ústavní stížnosti. Ústavní stížností je napaden rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 25. září 2019, č. j. 16 Co 339/2018-406, který potvrdil rovněž napadený rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 15. května 2018, č. j. 40 P 40/2011-275, který zamítl návrh navrhovatelky, jímž se domáhala, aby byla jmenována poručnicí vedlejšího účastníka – Emila.

II. Zjištění a závěry kolizní opatrovnice

Na základě předchozí úřední činnosti Kanceláře veřejného ochránce práv¹ je mi známa podstatná část spisové dokumentace Magistrátu města Brna a dříve příslušného Úřadu městské části Brno-střed vedené v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany a poručnictví Emila. Měla jsem k dispozici rovněž množství relevantních dokumentů, které navrhovatelka poskytla předchozí veřejné ochránkyni práv během jejího šetření. Byla realizována také komunikace s obecnou zmocněnkyní navrhovatelky K. L. – pracovnící organizace K., která byla navrhovatelce nápomocna v napadaném soudním řízení i během šetření tehdejší veřejné ochránkyně práv. S ohledem na onemocnění Emila a omezení související s vládou vyhlášeným nouzovým stavem v České republice (z důvodu koronavirové epidemie) v době vypracování tohoto vyjádření jsem bohužel nemohla realizovat plánovanou návštěvu Emila a jeho rodiny.² Na základě výše uvedených kroků jsem dospěla k následujícím zjištěním a závěrům.

Mám za to, že v nejlepším zájmu Emila je, aby jeho poručnicí byla jmenována navrhovatelka. Shodují se s názorem navrhovatelky, že soudy v napadených rozhodnutích adekvátně nezohlednily nejlepší zájem Emila, a tím porušily čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Ten zdůrazňuje, že nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Skutečnost, že nejlepší zájem dítěte musí být prvořadý ve všech rozhodnutích týkajících se dětí, hojně zdůrazňuje rovněž Evropský soud pro lidská práva.³

Obecné soudy se, podle mého názoru, nezaměřily na komplexní posouzení situace Emila, nevhodně vyhodnotily provedené důkazy, a především nezohlednily nejlepší zájem dítěte. Naopak pro ně byla zásadní jediná skutečnost, a to, zda je navrhovatelka zadlužená. Jsem přesvědčena, že faktory, které je potřeba zvažovat při identifikaci nejlepšího zájmu dítěte, jsou závislé na veškerých okolnostech případu. Důležitost hodnocení okolností konkrétního případu ve své rozhodovací praxi zdůrazňuje i Evropský soud pro lidská práva, Ústavní soud ČR a Výbor OSN pro práva dítěte.⁴ V případě Emila obecné soudy nedostatečně zohlednily

1 Závěry šetření předchozí veřejné ochránkyně práv Mgr. Anny Šabatové, Ph.D., viz zpráva o šetření veřejné ochránkyně práv ze dne 21. května 2019, sp. zn. 7712/2018/VOP/BJ, dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7152>.

2 Jsem připravena rozhovor s Emilem realizovat, jakmile omezení pominou, stanoví-li mi k tomuto účelu Ústavní soud novou lhůtu.

3 Např. viz rozsudek ze dne 6. července 2010 ve věci Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku, č. 41615/07, § 135, nebo rozsudek ve věci X proti Lotyšsku ze dne 26. listopadu 2013, č. 27853/09, § 96, oba dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>.

4 Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. března 2012 ve věci Y. C. proti Spojenému království, č. 4547/10, § 135, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>, nebo náleží Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13, dostupný z: <http://nalus.usoud.cz> či obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte (General comment

či opomněly pro posouzení jeho situace zásadní okolnosti. Mám na mysli zejména skutečnost, že Emil je dítětem s fyzickým i mentálním postižením a z těchto důvodů potřebuje zvláštní péči v mnoha oblastech života (v osobní péči, komunikaci, zajištění vhodného vzdělávání, zdravotní péči atp.), již se mu dostává právě od paní A.

Další zásadní skutečností, kterou soudy nezohlednily, je pak to, že dluhy navrhovatelky vznikly v minulosti, aktuálně je navrhovatelka ani její manžel nenavvyšují, zároveň o nich mají ucelený přehled a navrhovatelka se vzdělává v oblasti finanční gramotnosti. Za nejpodstatnější v tomto ohledu považují, že navrhovatelka dluhy podle svých možností splácí⁵, a dluhy tak konstantně snižuje. Minimálně od března 2017⁶ navrhovatelka dokazuje, že ke svým dluhům přistupuje zodpovědně a svědomitě. Tímto přístupem, podle mého názoru, dostatečně naplňuje podmínku kladenou zákonem⁷ na osobu poručníka, tedy že svým způsobem života zaručuje, že je schopna funkci řádně vykonávat. Její chování v této oblasti nelze považovat za účelové, naopak je patrné, že přetrvává již tři roky.

Je pravdou, že splácení poměrně vysokého dluhu jde rodině pomalu. Nutno však zdůraznit, že ekonomický příjem rodiny je dlouhodobě výrazně ovlivněn potřebou zajišťovat Emilovu péči. Navrhovatelka přijala Emila do péče ve velmi raném věku. Jak jsem uvedla již výše, Emil je dítětem s fyzickým a mentálním postižením,⁸ což s sebou nese vyšší nároky na výchovu i péči. Již v době rozhodování obecných soudů však navrhovatelka pracovala alespoň na částečný pracovní poměr⁹ a její manžel obnovil živnost.¹⁰ Navrhovatelka ani její manžel nejsou chlapcovi matrikoví příbuzní, nemají k němu vyživovací povinnost, výživné od rodičů navrhovatelka pravidelně nedostává¹¹ (i přes její snahu ho vymáhat) a s výjimkou období,

No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), str. 9, bod 32, dostupné na <http://www.ohchr.org>: „Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.“

5 Ze soupisu závazků manželů A. předloženého v rámci řízení odvolacího soudu je patrné, že k září 2019 navrhovatelka a její manžel umožili dluhy ve výši téměř 62 000 Kč a snížili okruh věřitelů téměř o polovinu.

6 Datum, ke kterému je evidována první splátka – viz soupisy závazků manželů A. předložené v rámci řízení před obecními soudy.

7 V souladu s § 932 odst. 1 občanského zákoníku.

8 Percepční nedoslýchavost, oboustranná ztráta sluchu, expresivní porucha řeči, porucha pozornosti a lehké mentální postižení. Navštěvuje základní školu pro sluchově postižené děti, učí se znakový jazyk a využívá naslouchadla.

9 Pracovala jako uklízečka v organizaci K., a to do prosince 2019. Aktuálně není zaměstnaná, ale aktivně tuto situaci řeší.

10 Jeho čistý příjem činí zhruba 25 000 Kč měsíčně.

11 Matrikový otec výživné nehradil nikdy, stejně tak o chlapce nikdy neprojevoval zájem. Je cizím státním příslušníkem neznámého pobytu, proto i vymáhání za pomoci Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí zatím nevedlo ke změně. Kvůli neznámému pobytu policie odložila také trestní stíhání otce. Matka byla v minulosti za neplacení výživného na Emila trestně odsouzena, krátkodobě nepravdělně výživné hradila. Jelikož je matka požitatelkou invalidního důchodu, uplatnila navrhovatelka v roce 2019 právo na výživné prostřednictvím srážek z tohoto příjmu. Matka má však vícero vyživovacích povinností a výše přiznaného invalidního důchodu zřejmě nedostačuje na uspokojení všech. Exekutor navrhovatelku v této věci ještě nekontaktoval. V loňském roce matka uhradila pouze tři splátky v souhrnné výši 1 200 Kč, v letošním roce zatím nezaplatila nic. Nadto stanovená výše výživného je nízká a objektivně tak není možné tvrdit, že by navrhovatelce výživné mohlo postačovat k úhradě oprávněných potřeb Emila.

kdy obecné soudy vedly řízení o poručnictví, o chlapce pečuje bez nároku na pěstounské dávky.

Rovněž nelze považovat za přitěžující skutečnost, že navrhovatelka využívá služeb dluhového poradenství poskytovaného neziskovou organizací. V tomto je třeba přihlídnout k navrhovatelčině dosaženému vzdělání a sociokulturnímu prostředí, ve kterém žije. Naopak pokládám za příkladnou její snahu o zlepšování své situace i za využití odborné poradenské pomoci.

Dále je v tomto směru podstatné, že Emil je nemajetný. Správa jeho jmění se tak omezuje na hospodaření s (nízkým) výživným od rodičů, respektive jeho vymáhání,¹² a v případě přiznání dávek pěstounské péče na hospodaření s příspěvkem na úhradu potřeb dítěte. Nadto správa jmění dítěte v poručnické péči podléhá pravidelné kontrole ze strany soudu.¹³

Nové dluhy rodině nevznikaly (minimálně v posledních téměř čtyřech letech) ani v souvislosti s bydlením. Také díky tomu se rodina osvědčila v rámci projektu tzv. dostupného bydlení a následně jí město Brno přidělilo stabilní bydlení v podobě obecního bytu.¹⁴

Řádné splácení dluhů i zvyšování finanční gramotnosti navrhovatelky by, podle mého názoru, mělo být součástí cílů stanovených orgánem sociálně-právní ochrany dětí v individuálním plánu ochrany dítěte.¹⁵ V případě jmenování navrhovatelky Emilovou poručnicí by navrhovatelka nově musela spolupracovat s tzv. doprovázející organizací (a to minimálně jedenkrát za dva měsíce).¹⁶ Povinností doprovázející organizace je rodině poskytovat a zprostředkovávat poradenství a pomoc, a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. V případě poručnictví ze zákona¹⁷ vyplývá také pravidelná kontrola a pomoc ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a to opět v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte (minimálně dvakrát ročně). V povinném a četném kontaktu s těmito dvěma institucemi spatřuji další záruku toho, že navrhovatelka k péči o Emila a ke svým dluhům bude i nadále přistupovat zodpovědně a svědomitě, stejně jako je tomu nyní.

Pokud se obecné soudy omezily pouze na posouzení zadluženosti navrhovatelky, dotkly se také jejího a Emilova **práva na ochranu soukromého a rodinného života zakotveného v čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 16 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte**. V souladu

12 V této souvislosti je pro mě důležité, že navrhovatelka již v minulosti opakovaně uskutečnila efektivní kroky vedoucí k vymáhání dlužné částky na výživném, jelikož dané právo jí svědčí i z pozice pečující osoby.

13 V případě přetrvávajících obav soudu svědčí právo ustanovit Emilovi opatrovníka pro správu jmění, přestože to v jeho případě nepovažuji za nezbytné.

14 Velkou část odměny pěstouna a příspěvku na úhradu potřeb dítěte přiznaných během řízení před obecními soudy navrhovatelka investovala do úprav a vybavení nového bytu, včetně vybavení Emilova pokoje.

15 V souladu s § 10 odst. 3 písm. d) a odst. 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

16 V souladu s § 47b odst. 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V případě navrhovatelčina zájmu může být touto organizací i K. (se kterým spolupracuje už nyní), jelikož K. je tzv. doprovázející organizací – má pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve smyslu § 48 odst. 2 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V případě spolupráce deklaruje K., že navrhovatelce může nabídnout mimo jiné psychologickou podporu a individuálně organizované vzdělávání zaměřené na potřeby rodiny, což považuji za ideální s ohledem na Emilovy specifické potřeby vyplývající z jeho fyzického a mentálního postižení.

17 V souladu s § 19 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

s judikaturou¹⁸ mám za to, že ve věcech péče o dítě však nelze rozhodovat s odkazem na špatnou finanční situaci pečující osoby a ponechat bez povšimnutí ostatní zásadní skutečnosti případu, zejména nejlepší zájem dítěte.

Odhlédnu-li od problematiky zadlužení navrhovatelky, k mému závěru mě vedou také další skutečnosti.

Navrhovatelka má s Emilem navázanou vzájemnou velmi silnou citovou vazbu. I přes jeho fyzické a mentální postižení je schopna s ním vhodně komunikovat, případně též zprostředkovávat Emilovu komunikaci s okolím. Blízký vztah má Emil rovněž s navrhovatelčíným manželem a jejich nezletilou dcerou. Jsou jeho rodinou. Výchovnou roli navrhovatelka v rámci svých schopností rovněž zvládá. Navrhovatelka spolupracuje se školou i školní družinou, zdravotní stav a problémy související zejména s psychiatrickou medikací pravidelně konzultuje s ošetřujícími lékařkami.

Pochybnost rovněž nemám o tom, zda by navrhovatelka zvládla zastávat funkci poručníka stran povinností, které jsou na něj kladeny. Jak zjistila předchozí veřejná ochránkyně práv, mnohé činnosti náležící poručníkovi (zejména v oblastech zajištění vzdělávání a zdravotní péče Emila) musela navrhovatelka suplovat v době, kdy byl pasivní současný soudem jmenovaný poručník (Magistrát města Brna).¹⁹ S ohledem na všechny uvedené skutečnosti jsem přesvědčena, že v zájmu Emila je, aby pro výkon poručnictví dostala přednost pečující osoba, se kterou Emil žije ve společné domácnosti a která mu vytváří rodinné prostředí, před institucionální formou poručnictví.

Za diskvalifikující rovněž nepovažuji, že navrhovatelka při jednání s úřady či jinými institucemi využívá podpory ze strany neziskové organizace K. Zdůrazňuji, že služby této nebo případně jiné doprovázející organizace by byly navrhovatelce k dispozici i v případě jejího jmenování poručnicí. Dokonce, jak už jsem zmínila výše, navrhovatelce by nově vznikla povinnost s doprovázející organizací spolupracovat. Naopak ochotu stěžovatelky spolupracovat s podporujícími organizacemi pokládám za projev jejího zodpovědného přístupu k výchově a péči o Emila.

V neposlední řadě je důležité zohlednit, že rozhodování o významných záležitostech dítěte v poručnické péči podléhá schválení soudem,²⁰ poručník ze zákona odpovídá za řádný výkon funkce a podléhá stálému doзору soudem.²¹ Navrhovatelka tak ani jako poručnice nebude moci libovolně rozhodovat o podstatných záležitostech dotýkajících se Emila, jakými jsou například volba školy, převedení do redukovaného rámcového vzdělávacího programu či udělení souhlasu s plánovaným významným lékařským zákrokem.

S ohledem na výše uvedené nespátřuji důvod k tomu, aby Emilovo poručnictví vykonával úřad. Navrhovatelka podle mě splňuje zákonné podmínky pro výkon funkce poručníka, je

18 Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. června 2013 ve věci R. M. S. proti Španělsku, č. 28775/12, § 8 a 9, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>.

19 Závěry šetření předchozí veřejné ochránkyně práv Mgr. Anny Šabatové, Ph.D., viz zprávu o šetření veřejné ochránkyně práv ze dne 21. května 2019, sp. zn. 7712/2018/VOP/BJ, dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7152>.

20 V souladu s § 934 odst. 1 občanského zákoníku.

21 V souladu s § 933 odst. 1 občanského zákoníku.

ochotná poručnictví vykonávat a tato změna je v Emilově zájmu. Soudy by ji proto, jakožto fyzickou osobu Emilovi blízkou, měly upřednostnit před institucí.²² Mám za to, že v opačném případě je dotčeno právo navrhovatelky i Emila na ochranu soukromého a rodinného života zakotvené v čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 16 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Nadto považuji za nutné zdůraznit, že soudy v napadených rozhodnutích podle mého názoru adekvátně nezohlednily nejlepší zájem dítěte (Emila), a tím porušily čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

III. Závěrečný návrh

Z důvodů výše uvedených navrhuji, aby Ústavní soud **ústavní stížnosti vyhověl**.

Brno 30. března 2020

Mgr. Monika Šimůnková, v. r.
zástupkyně veřejného ochránce práv
(elektronicky podepsáno)

²² V souladu s § 931 odst. 1 občanského zákoníku.